

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора психологічних наук, професора

Завацької Наталії Євгенівни

на дисертаційну роботу Герасимчука Андрія Вікторовича

на тему «Психологічні особливості професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу», представлену на здобуття наукового ступеня

доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія

у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Герасимчука Андрія Вікторовича «Психологічні особливості професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу» не викликає сумнівів, адже ґрунтується на зростаючій ролі маркетингу в сучасному соціально-економічному контексті, що зазнає впливу як глобалізаційних трансформацій, так і національних кризових умов. Професійна діяльність у сфері маркетингу вимагає від фахівців високого рівня розвитку когнітивних, емоційно-вольових, комунікативних та мотиваційних якостей, без яких неможлива ефективна адаптація до умов ринку та реалізація управлінських функцій.

У дисертації переконливо доведено, що актуальність дослідження зумовлена як теоретичними потребами в осмисленні специфіки професійного становлення особистості в умовах маркетингової діяльності, так і практичною необхідністю оновлення системи підготовки фахівців. Автором окреслено низку суперечностей, які підтверджують наукову значущість обраного напрямку: між вимогами ринку до психологічної компетентності маркетолога та рівнем її сформованості у студентів, між потребою у розвитку особистісних і професійних якостей та недостатністю методичного супроводу цього процесу.

Тема дисертаційної роботи логічно пов'язана з науково-дослідними програмами, що реалізуються в Хмельницькому національному університеті. Зокрема, дослідження інтегроване в тематику науково-дослідної роботи університету за темою «Трансформаційні процеси ринку та становлення особистості у кризових ситуаціях», а також у плани кафедри психології та педагогіки – тема «Стратегія і тактика самозбереження здоров'я» (№ держреєстрації 0122U200856). Крім того, робота виконувалась у межах наукової школи кафедри – «Формування особистості як суб'єкта самотворення та самозбереження», що свідчить про її інтеграцію в загальну наукову концепцію закладу вищої освіти.

Таким чином, дослідження відповідає сучасним науковим пріоритетам психології професійного розвитку, є своєчасним, змістовно обґрунтованим і має безсумнівну теоретико-практичну цінність як для наукової спільноти, так і для системи підготовки майбутніх фахівців у сфері маркетингу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Наукові положення та висновки, подані в дисертації Андрія Вікторовича Герасимчука, мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується логічною структурою дослідження, комплексністю використаних теоретичних підходів і методів, а також глибоким емпіричним аналізом.

У теоретичній частині автор ґрунтовно проаналізував сучасний стан наукових досліджень з проблеми професійного становлення особистості, зокрема у сфері менеджменту й маркетингу. Обґрунтування наукових положень базується на широкому теоретико-методологічному підґрунті, що охоплює концепції вітчизняних і зарубіжних учених. Це дало змогу автору глибоко проаналізувати сутність професійного становлення як динамічного процесу формування особистісно-професійних якостей, необхідних для ефективної діяльності у сфері маркетингу.

Емпіричне дослідження реалізоване на високому методичному рівні, з використанням валідного психодіагностичного інструментарію, що забезпечує надійність і репрезентативність результатів. Вибірка дослідження репрезентує студентів спеціальності «Маркетинг», що відповідає предмету дослідження, а умови проведення емпіричного етапу є наближеними до реального освітнього процесу.

Наукові положення та узагальнення, представлені в розділах дисертації, логічно впливають із результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження. Висновки не лише фіксують отримані результати, але й розкривають внутрішні зв'язки між психологічними чинниками, що впливають на професійне становлення майбутніх менеджерів з маркетингу. Це дозволяє вважати їх не декларативними, а обґрунтованими та концептуально вивіреними.

Окремої уваги заслуговує апробація розробленої автором моделі психологічного супроводу професійного становлення, яка поєднує діагностичний, корекційний та освітньо-тренінговий компоненти. Її ефективність підтверджена порівняльним аналізом динаміки розвитку професійно важливих якостей у студентів.

Таким чином, ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, викладених у дисертації, є високим і відповідає вимогам до наукових кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи Герасимчука А.В. є вагомою, належно окресленою та відображає оригінальний внесок автора у розвиток психології професійного становлення особистості у специфічному контексті маркетингової діяльності.

Уперше обґрунтовано та реалізовано модель психологічного супроводу професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу, яка поєднує психодіагностичний, корекційно-розвивальний та освітньо-тренінговий компоненти. Особливістю цієї моделі є її спрямованість на розвиток

цілісного комплексу особистісно-професійних якостей, актуальних саме для діяльності в маркетинговій сфері: емоційної стійкості, креативності, комунікативної гнучкості, внутрішньої мотивації до досягнення.

Уточнено зміст базових понять у контексті досліджуваної проблеми – зокрема, «професійне становлення», «психологічний супровід», «професійно значущі якості» – відповідно до специфіки управлінської діяльності у сфері маркетингу. На підставі цього автор удосконалив концептуальні засади вивчення означеного феномену, розробив типову професіограму сучасного маркетолога з урахуванням когнітивних, емоційно-вольових, мотиваційних і соціальних чинників.

Подальшого розвитку набули: система критеріїв і показників сформованості особистісно-професійних якостей студентів-маркетологів, – багатовимірний підхід до психодіагностики професійної готовності з урахуванням особистісної мотивації, емоційного інтелекту, організаторських здібностей, емпатії, комунікативних навичок.

Новизною також є виявлений зв'язок між рівнем розвитку ключових психологічних якостей та динамікою формування професійної ідентичності майбутніх менеджерів, що дало змогу емпірично підтвердити ефективність цілеспрямованого психологічного супроводу в умовах вищої школи.

Таким чином, наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у концептуалізації психологічного супроводу як активного чинника професійного становлення фахівців з маркетингу та обґрунтуванні його механізмів на теоретичному й емпіричному рівнях, що є помітним внеском у розвиток прикладної галузі психології професійного розвитку

Практичне значення результатів дисертації.

Практичне значення результатів дослідження, представлених у дисертації А.В. Герасимчука, є вагомим і проявляється у можливості широкого прикладного застосування розробленої автором моделі психологічного супроводу професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу. Запропонована модель має комплексний характер і може бути

ефективно інтегрована у навчально-виховну діяльність закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку студентів за спеціальністю «Маркетинг». Вона дозволяє системно впливати на формування ключових особистісно-професійних якостей студентів (мотивації до досягнення, емоційного інтелекту, креативності, комунікативної компетентності, стресостійкості), що є критично важливими для успішного функціонування в умовах сучасного ринку праці.

Результати дослідження можуть бути використані: в освітньому процесі для вдосконалення змісту підготовки маркетологів через оновлення навчальних програм, розробку тренінгових курсів, спецсемінарів, модулів з психології професійного становлення; у діяльності практичних психологів для цілеспрямованої психодіагностики рівня сформованості професійно важливих якостей, планування корекційно-розвивальних заходів; у роботі HR-фахівців і керівників підприємств для підбору персоналу, оцінки психологічної готовності молодих спеціалістів до професійної діяльності у сфері маркетингу, а також для розробки програм корпоративного навчання; у психологічному консультуванні та кар'єрному супроводі студентів для подолання бар'єрів професійного розвитку, формування впевненості у професійному виборі, підвищення внутрішньої мотивації до реалізації у професії.

Окремо зазначимо, що ефективність практичної реалізації результатів дослідження підтверджена їх впровадженням у діяльність кафедри маркетингу і торговельного підприємництва Хмельницького національного університету (довідка №128/9 від 13.02.2025 р.).

Таким чином, практичне значення дисертаційного дослідження є переконливо обґрунтованим і свідчить про його цінність як для освітньої практики, так і для системи управління персоналом та психологічного супроводу професійного розвитку.

Оцінка змісту, структури й оформлення дисертації.

Структура дисертаційної роботи А.В. Герасимчука відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Робота логічно побудована, її зміст відображає поетапну реалізацію мети та завдань дослідження. Дисертація складається з трьох розділів, які послідовно висвітлюють теоретичні засади, емпіричне дослідження та практичну реалізацію розробленої моделі психологічного супроводу.

Перший розділ «Теоретичні засади професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу» є змістовно насиченим і відзначається високим рівнем систематизації наукового матеріалу. Автор демонструє глибоке занурення в предмет дослідження, здійснює міждисциплінарний аналіз поняття «менеджмент» у психологічному, соціологічному та управлінському контекстах, вивчає сутність професійного становлення як складного психолого-педагогічного процесу.

У структурі першого розділу виокремлено три підрозділи:

1.1. Психологічні аспекти управління як форми діяльності в сфері менеджменту – містить докладний аналіз теоретичних уявлень про сутність управлінської діяльності та значення психологічної складової в ефективності менеджера;

1.2. Основні напрями розвитку професійної компетентності майбутніх менеджерів з маркетингу – представлено характеристику ключових компонентів професійної компетентності з урахуванням сучасних вимог ринку праці та специфіки маркетингової діяльності;

1.3. Аналіз професійних характеристик майбутніх фахівців у сфері маркетингу – автор класифікує професійно важливі якості, узагальнює дані щодо їх прояву в поведінці та професійній активності, наводить результати попередніх досліджень у цій сфері.

У розділі використано значну кількість наукових джерел (вітчизняних і зарубіжних), що свідчить про обізнаність автора з тематикою, а також про вміння здійснювати аналітичну роботу з різними теоретичними підходами.

Матеріал подано чітко, структуровано, з логічними переходами між темами. До переваг цього розділу можна віднести: комплексне висвітлення поняттєво-категоріального апарату; глибоке розкриття психологічного контексту управлінської діяльності; акцент на особистісні характеристики майбутніх менеджерів як суб'єктів професійного розвитку; послідовне підведення до формування власної моделі професіоналізації. Висновки до розділу є змістовними та повністю відображають основні положення теоретичного аналізу.

Другий розділ дисертаційної роботи А.В. Герасимчука – «Емпіричне дослідження психологічних особливостей професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу» – присвячений розкриттю методологічних і процедурних аспектів проведеного дослідження. Він є логічним продовженням першого теоретичного блоку й демонструє практичну реалізацію авторської концепції.

У структурі розділу чітко виокремлено два підрозділи:

2.1. Діагностичний інструментарій дослідження – представлено обґрунтований добір психодіагностичних методик, які охоплюють мотиваційні, комунікативні, емоційно-вольові та когнітивні характеристики особистості.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів – автор докладно аналізує емпіричні дані, наводить кількісні та якісні результати обстеження студентів. Застосовано методи математичної статистики (t-критерій Стьюдента, типологізація), що забезпечило достовірність і валідність висновків. Результати подано у вигляді таблиць, діаграм, графіків, що сприяє наочності викладу.

Розділ демонструє високий рівень володіння автором методами психодіагностики та дослідницького аналізу, а також уміння пов'язувати емпіричні результати з теоретичними положеннями, сформульованими у попередньому розділі. Стиль викладу чіткий, мова академічна, фактичні дані ретельно перевірені.

У підсумку, другий розділ повністю виконує свою функцію – емпірично підтверджує положення авторської моделі професійного становлення і створює надійну основу для реалізації практичної частини дослідження, яка розглядається в наступному розділі.

Третій розділ дисертації «Психологічний супровід професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу» – є підсумковим і прикладним у структурі дослідження. Він логічно поєднує теоретико-методологічні та емпіричні результати, реалізуючи їх у вигляді цілісної моделі впливу на ключові аспекти професійного розвитку студентів.

У межах розділу виокремлено три змістові підрозділи:

3.1. Структура та принципи психологічного супроводу у процесі професійного становлення – автор подає концептуальне обґрунтування моделі супроводу, розкриваючи її складові: діагностичний, корекційно-розвивальний і освітньо-тренінговий блоки. Обґрунтовано принципи її реалізації – особистісно орієнтований, діяльнісний, суб'єкт-суб'єктний та варіативний підходи.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів впровадження – представлено результати реалізації моделі на базі навчального закладу. Виявлено позитивну динаміку у розвитку професійно значущих якостей у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною. Застосування статистичних методів обробки дозволило емпірично підтвердити ефективність моделі.

3.3. Методичні засади оптимізації процесу професійного становлення – подано конкретні методичні рекомендації для практичного впровадження моделі в освітньому процесі. Автор наводить приклади тренінгових програм, форм організаційної підтримки, можливості використання моделі в системі психологічного консультування.

Розділ вирізняється високим рівнем практичної орієнтації, продуманістю структури та переконливістю викладу. Автор не лише формулює рекомендації, а й надає докази їх ефективності. Зміст розділу

демонструє здатність здобувача застосовувати результати дослідження у прикладному контексті, з урахуванням потреб суб'єктів освітнього процесу та вимог професійного середовища. Оформлення матеріалу відповідає академічним вимогам: наявні ілюстративні матеріали (діаграми, таблиці, графіки), чіткі посилання, коректна мова і стилістика. Розділ завершується змістовними висновками, які узагальнюють отримані результати та створюють підґрунтя для загальних висновків дисертації.

Таким чином, третій розділ має значну прикладну цінність і засвідчує високий рівень підготовленості здобувача до самостійної науково-практичної діяльності.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 6 наукових працях, із них 5 наукових статей (4 – у співавторстві) – у фахових виданнях України у галузі психології, 1 публікація – у матеріалах наукових конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

У цілому дисертаційна робота Герасимчука А.В. є науково переконливою, структурно логічною та методологічно виваженою. Водночас деякі положення дослідження викликають наукову дискусію та можуть бути предметом подальших розробок і уточнень. Окремі зауваження та потенційно дискусійні аспекти подано нижче.

1. У роботі автор широко використовує такі конструкти, як «професійне становлення», «професійна ідентичність», «професійний розвиток», «психологічна готовність до професійної діяльності», однак глибинний аналіз їх семантики та функціонального взаємозв'язку відсутній. З науково-методологічного погляду доцільно було б вибудувати концептуальну модель, яка б відображала ієрархію та послідовність цих феноменів у межах процесу професіоналізації особистості.

2. З огляду на складність і багатовимірність досліджуваного явища – професійного становлення особистості – особливої ваги набуває не лише добір валідних діагностичних методик, а й глибина статистичного опрацювання зібраних даних. Автор у своїй роботі послуговується перевіреними базовими методами математичної статистики, зокрема *t*-критерієм, середніми значеннями, графічним аналізом. Однак, у межах дослідження такого багатоаспектного феномену, як становлення професійної ідентичності та особистісно-професійних якостей, було б доцільно використати розширені статистичні підходи, які дозволяють не лише виявляти відмінності, а й встановлювати більш глибокі закономірності між змінними. Застосування дисперсійного, кореляційного та кластерного аналізу могло б посилити аналітичну глибину дисертації та забезпечити точніше окреслення внутрішніх структур і латентних зв'язків, притаманних процесу професійного становлення.

3. У сучасних психологічних дослідженнях професійного становлення особливої ваги набуває аналіз мультиконтекстуальних чинників, які можуть опосередковувати динаміку формування професійної ідентичності. У зв'язку з цим актуальним є урахування таких змінних, як гендерна належність, соціальне походження, етнокультурна специфіка, адже вони безпосередньо впливають на мотиваційні установки, самосприйняття та професійні орієнтири.

У представленій дисертації ці параметри не були предметом окремого аналізу, що обмежує глибину інтерпретації отриманих результатів і звужує прикладну варіативність запропонованої моделі. Включення таких змінних надало б дослідженню міжособистісного виміру та адаптаційного потенціалу.

4. Одним із важливих критеріїв науково-практичного дослідження є трансферність результатів у різні соціально-професійні контексти. Хоча авторська модель психологічного супроводу ґрунтовно адаптована до освітнього середовища ЗВО, відсутні сценарії її реалізації в інших інституційних системах – зокрема у корпоративному навчанні, діяльності

HR-служб, центрах зайнятості чи психологічному супроводі молодих фахівців на виробництві. Врахування таких можливостей надало б моделі більшої гнучкості та міжгалузевої застосовності.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Герасимчука Андрія Вікторовича на тему «Психологічний супровід професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що має актуальне теоретичне й вагоме практичне значення для галузі психології професійного розвитку, освітньої психології та організаційної поведінки.

У дисертації належним чином обґрунтовано наукову проблему, сформульовано цілісну систему завдань, здійснено глибокий теоретичний аналіз наукових джерел, представлено емпіричне дослідження із застосуванням валідних психодіагностичних методик та опрацьовано власну модель психологічного супроводу, ефективність якої підтверджено експериментальним шляхом. Результати дослідження знайшли відображення у фахових публікаціях, що відповідають вимогам МОН України.

Структура, зміст і логіка викладення матеріалу свідчать про наукову зрілість дисертанта, його здатність до критичного аналізу, теоретичного узагальнення та практичного застосування здобутих результатів. Положення, що виносяться на захист, аргументовані, методологічно забезпечені та мають значення для подальших наукових розробок у галузі психології професійної підготовки.

Виявлені у процесі розгляду дисертації зауваження мають конструктивний характер і не знижують загальної наукової цінності дисертації. Навпаки, вони окреслюють напрями її подальшого розвитку та наукової актуалізації.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота Герасимчука Андрія Вікторовича на тему: «Психологічні особливості професійного становлення майбутніх менеджерів з маркетингу» є самостійною та завершеною науковою роботою, яка за актуальністю,

науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року зі змінами, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор психологічних наук, професор,
завідувачка кафедри практичної психології
та соціальної роботи

Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
МОН України

Наталія ЗАВАЦЬКА

Підпис Наталії ЗАВАЦЬКОЇ засвідчую

Начальник відділу кадрів

Ольга КУРТОВА